

Наталія Володимирівна КУДРЯВСЬКА

аспірантка,
кафедра страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: natakudryavskaya@gmail.com

РОЛЬ СТРАХОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

Кудрявська, Н. В. Роль страхових посередників у забезпеченні сталого розвитку страхового ринку [Текст] / Наталія Володимирівна Кудрявська // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 1. – С. 144-149. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Страховий ринок є складною інтегрованою системою. Зокрема, це ринок страховика, ринок страхувальника і ринок страхового посередництва. Від діяльності останнього значною мірою залежить ефективність усього страхового ринку, його сталість. Прямі посередники забезпечують сталість страхового ринку, насамперед працюючи на зростання довіри населення до страхування як інституту реального й ефективного захисту майнових і соціальних інтересів громадян. Це зумовлює ще один аспект сталості, який залежить від діяльності страхових посередників, – збільшення активів страхових компаній, урізноманітнення страхових відшкодувань, типів угод.

У статті досліджуються специфіка та особливості ролі страхових посередників у забезпеченні сталого розвитку страхового ринку в Україні. Проаналізовано такі різновиди страхових посередників, як страхові агенти і страхові брокери. Досліджено відмінності ролей страхових агентів і страхових брокерів у забезпеченні сталого розвитку страхового ринку. Наголошено, що страхові агенти – це особи, які діють від імені страхової компанії; страхові брокери – особи, що працюють від свого імені на підставі брокерської угоди зі страхувальником.

Подано бачення головних проблем у функціонуванні страхового ринку в Україні з огляду на роль страхових посередників. Визначено основні шляхи підвищення ефективності ролі страхових посередників у забезпеченні сталого розвитку страхового ринку. Зазначено, що для стабілізації останнього важливою є політика держави, зокрема ефективне нормативно-правове забезпечення діяльності агентів і брокерів. Крім того, важливо посилити довіру страхувальників до брокерів, що збільшить попит на їхні послуги. Необхідним є удосконалення законодавства, прийняття положення для регулювання стосунків страхових брокерів і страхових компаній, зміна процедури реєстрації страхових брокерів, підвищення страхової культури населення. Загалом від ефективності діяльності страхового посередника, її відповідності європейським і світовим нормам залежить стабільність страхового ринку, його сталість.

Ключові слова: *страховий ринок; страховий посередник; страховий агент; страховий брокер; страхові нормативні акти; страхувальник; страховик.*

Nataliia Volodymyrivna KUDRIAVSKA

PhD Student,
Department of Insurance, Banking and Risk-management,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: natakudryavskaya@gmail.com

THE ROLE OF INSURANCE INTERMEDIATOR IN THE ASSURANCE OF INSURANCE MARKET STABILITY

Abstract

In this article the specific and particular qualities of the role of insurance intermediators in the assurance of stability insurance market in the Ukraine are investigated. These types of insurance intermediators as insurance agents and insurance brokers because of differences in the insurance market are analyzed.

The differences between roles of insurance agents and insurance brokers in the assurance of stability insurance market are investigated. The insurance market is complicated integral system, that consists from different parts. They are the market of one who insures, the market of one who is insured and the market of insurance intermediary. Their work influences the effectiveness and stability of insurance market. Straight intermediators assure the stability of insurance market by working for increase of people trust for insurance as institute of real and effective defense of property and social interests of people. It provokes another aspect of stability, that depends on work of insurance intermediators, growth of actives of insurance companies, differences of insurance payments, types of contracts. It is underlined, that insurance agents are those who work on behalf of insurance company; insurance brokers are those who work on the basis of broker contract with the one who is insured.

The understanding of the general problems in the functionality of insurance market in the Ukraine due to the role of insurance intermediators is presented in the article. The general ways of increasing of effective role of insurance intermediary in the assurance of stability of insurance market are defined. It is accented that for stabilization of insurance market the state politic is important, especially it concerns the normative documents for explanation of broker acts in case of problems. It is important to increase the trust of people who are insured for brokers. It underlines the necessity of insurance.

The necessity to improve the laws, to accept positions for regulation of relationship between insurance brokers and insurance companies, to change the procedure of registration of insurance brokers, to increase of insurance culture of population has become the main task of the research. In general, effectiveness of insurance intermediary work, its accordance to European and world principles and influence on the stability of insurance market are considered in the article.

Keywords: *insurance market; insurance intermediary; insurance agent; insurance broker; insurance normative acts.*

JEL classification: G22

Вступ

Вирішення поставленої у статті проблеми безпосередньо пов'язане з розв'язанням завдань як суто наукових, так і практичних. Вирішення перших передбачає виявлення нових аспектів у ролі страхових посередників, ефективна діяльність яких забезпечує сталий розвиток страхового ринку в Україні. Крім того, актуальним є питання формування нових ефективних умов і механізмів діяльності страхового посередника на ринку страхування, які спрацюють на підвищення ефективності діяльності страхових посередників, що в кінцевому підсумку забезпечить сталий розвиток ринку страхування.

Мета і завдання статті

Мета статті – дослідити особливості ролі страхових посередників у забезпеченні сталого розвитку сучасного страхового ринку в Україні. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань. По-перше, проаналізувати такі різновиди страхових посередників, як страхові агенти і страхові брокери, з огляду на відмінності тих ролей, які вони виконують на ринку страхування. По-друге, дослідити відмінності ролей страхових агентів і страхових брокерів у забезпеченні розвитку сталого страхового ринку. По-третє, проаналізувати головні проблеми у функціонуванні страхового ринку в Україні з огляду на значення у ньому страхових посередників. По-четверте, вказати основні шляхи підвищення ефективності ролі страхових посередників у забезпеченні сталого страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток сучасного страхового ринку в Україні загалом і роль у цьому страхових посередників є проблемою актуальною і важливою, оскільки специфіка розвитку української економіки та її страхового сектору ставить на порядок денний значне їхнє удосконалення. Ця проблема та її окремі аспекти вивчалися у працях В. Базилевича, О. Барановського, І. Габідуліна, В. Гончарук, Е. Губарь, Н. Гудими, В. Даркова, Ю. Журавльова, Н. Задерій, О. Залетова, С. Кудик-Плюскіної, Р. Пікус, Н. Приказюк, С. Осадець, А. Павлюк, І. Секрет, С. Слесарука, А. Філонюка, В. Фурман, В. Хенке, А. Чувакова, А. Шульги, Я. Шумелди та ін. Проте подальшого і детальнішого студювання вимагає специфіка ролі страхових посередників у забезпеченні стабільного ринку страхування. Адже сталість є важливою складовою загальноекономічної стабільності та прогнозованості, створення належних умов для життя і діяльності громадян.

Загалом під сталим страховим ринком розуміємо такий ринок, у контексті якого встановлено і дотримується баланс між задоволенням сучасних потреб його учасників і захистом їхніх позицій у майбутньому. Загалом сталий страховий ринок має бути керованим, із чітко визначеною системою організації діяльності його учасників, дотриманні ними правил існуючого законодавства, захисті інтересів і задоволенні потреб усіх учасників, насамперед страхувальника.

Нинішня економічна ситуація свідчить про наявність значної кількості питань і проблем щодо ролі страхових посередників на страховому ринку. Існує низка факторів, які впливають на сталий розвиток страхового ринку. Одним із таких є ефективна діяльність страхових посередників. Для того, щоб чинник працював дієво, необхідним є вивчення і вдосконалення механізмів діяльності безпосередніх суб'єктів страхового ринку: страховиків і посередників (страхових агентів і брокерів). Значною мірою від роботи останніх залежить сталість і стабільність страхового ринку, забезпечення його культури і надійності у захисті інтересів споживача. На страховому ринку «страховик і страхувальник як окремі суб'єкти мають особливі (відмінні) інтереси. Разом із тим їх зводить воєдино спільний інтерес»[с. 30].

Для дослідження ролі страхових посередників у розвитку сталого страхового ринку в Україні було використано такі наукові методи дослідження, як аналіз (за його допомогою здійснено розчленування цілісного поняття на складові, виокремлення частин, виявлення зв'язку між ними); синтез (для з'єднання окремих частин у єдине ціле і з'ясування шляхів їх взаємодії). На основі методу індукції здійснено вивчення окремих аспектів і фактів, виведено загальні тенденції, а також досліджено причини проблем страхового ринку і виявлено шляхи його вдосконалення. Також застосовано метод дедукції, який дав змогу дослідити загальні тенденції страхового ринку, його як цілісність і перейти до виявлення окремих механізмів діяльності його учасників.

Спираючись на наявні дослідження учених-економістів про суть страхового ринку, виокремимо такі його важливі характеристики, як сукупність страховиків, страхувальників, страхових посередників, котрі беруть участь у реалізації відповідних послуг; середовище, у якому функціонують страхові компанії; відповідний механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників і страховиків. По суті страховий ринок є складною інтегрованою системою, яка містить різні частини. Зокрема, це ринок страховика, ринок страхувальника і ринок страхового посередництва. Від діяльності останнього значною мірою залежить ефективність усього ринку, його сталість.

У структурі страхового ринку наявний уповноважений орган державного нагляду за страховою діяльністю; страховики, страхувальники, об'єднання страховиків; страхові та нестрахові посередники. Третій сектор страхового ринку містить посередників. Для з'ясування їхньої ролі у забезпеченні сталого страхового ринку виокремимо такі типи. Перший – прямі посередники, тобто страхові агенти, які діють від імені страхової компанії; страхові брокери, що працюють від свого імені на підставі брокерської угоди зі страхувальником; перестрахові брокери, які діють від свого імені та на підставі брокерської угоди зі страховиком, який потребує перестраховування. Другий тип – це непрямі посередники, які професійно оцінюють страхові ризики та страхові збитки. Третій тип – посередники, які працюють на інших напрямках, надаючи консультаційні, інформаційні, рекламні, кредитно-банківські, аудиторські, нотаріальні, біржові та інші послуги. Фактично реальними посередниками страхового ринку є прямі посередники, тобто страхові (перестрахові) брокери і страхові агенти. Адже саме вони здійснюють посередницьку діяльність як основний (для брокера – єдиний) вид господарської діяльності. Натомість непрямі та нестрахові посередники є посередниками умовно. Відтак, зосередимо увагу саме на ролі прямих посередників, які значною мірою впливають на сталість страхового ринку [1].

Прямі посередники забезпечують сталість страхового ринку, насамперед працюючи на зростання довіри населення до страхування як інституту реального й ефективного захисту майнових і соціальних інтересів громадян. Це зумовлює ще один аспект сталості, який залежить від діяльності страхових посередників, – збільшення активів страхових компаній, урізноманітнення страхових відшкодувань, типів угод. Також від страхового посередника залежить і такий аспект стабільної роботи страхового ринку, як популяризація та інформування населення щодо можливостей страхової галузі, консалтингу послуг та ін. Відтак, це дає підстави говорити про необхідність створення посередницького ринку між страховиками і потенційними клієнтами. Його наявність стане реальною основою сталого розвитку страхового ринку. І тут головна роль належить саме страховим посередникам. Діяльність страхового посередника на страховому ринку здійснюється разом зі страхувальником і страховиком. У страховому бізнесі існують різні типи посередників, зокрема такі функції виконують працівники самих страхових компаній, агенти, брокери, банки, туристичні агенції, відділення зв'язку, агенції нерухомості, автосалони тощо. Сталість страхового ринку залежить і від професійної компетентності страхових посередників, що зумовлює довіру до них із боку суспільства.

Фактично діяльність страхового посередника – це різновид страхової діяльності. Страховий посередник (страховий брокер, страховий агент) укладає договір страхування, вирішує окремі питання щодо врегулювання претензій страхувальника. Від ефективності цієї діяльності залежить ефективність усього механізму надання страхових послуг і страхового ринку загалом. Цей фактор працює за умови професійності посередника і наявності сприятливих умов для його роботи, зокрема законодавчих. Саме наявність розвиненого страхового ринку з його головними учасниками (страховими посередниками) забезпечує соціально-економічний розвиток держави, ефективне і безпечне функціонування суб'єктів господарювання. Страхове посередництво тут є способом реалізації страхового продукту (страхових послуг).

У Рекомендації Комісії 92/48/ЄЕС «Щодо страхових посередників» від 18 грудня 1991 р. визначається важлива роль страхових посередників у функціонуванні страхової мережі держав-членів ЄС. Тут же наголошено, що формування внутрішнього ринку страхових про-дуктів постійно розширюється через можливості вільного надання страхових послуг саме страховими посередниками. Відтак, професійна компетентність останніх є важливим складником захисту страхувальників і застрахованих тощо. У Директиві 2002/92/ЄС «Про страхових посередників» від 9 грудня 2002 р. визначаються правила організації та здійснення страхової та перестрахової посередницької діяльності фізичними й юридичними особами, наголошується на її ролі у забезпеченні сталого страхового ринку.

Роль страхових посередників у забезпеченні сталого страхового ринку визначається також і з огляду на специфіку роботи страхових брокерів і страхових агентів. Цей фактор відмінності в їхній діяльності забезпечується за умови, коли кожен із них чітко дотримується свого спектра дій. Так діяльність страхових брокерів – це професійна праця осіб, які діють цілком самостійно, володіють повною свободою вибору підприємства, інтегрують співпрацю осіб для страхування або перестраховування. Натомість страхові або перестрахові підприємства здійснюють підготовчу роботу при укладанні договорів страхування або перестраховування. Якщо виникає необхідність, вони допомагають у реалізації таких угод, зокрема, коли потрібне страхове відшкодування.

Погоджуємося з думкою В. Фурмана про те, що необхідно замінювати сучасну, що по суті є перерозподільною, модель функціонування вітчизняного страхового ринку, адже для неї пріоритетом є страховик, який зорієнтований на масове споживання стандартизованих страхових продуктів, тобто він ігнорує діяльність страхових посередників (брокерів і консультантів). Натомість учений обґрунтовує необхідність запровадження нової, значно ефективнішої, орієнтованої на клієнта моделі, яка б відповідала потребам розвитку реального страхування, була б спрямована насамперед на інтереси і попит клієнтів. Саме така модель передбачає розвиток страхового посередництва, формування професійної інфраструктури страхового ринку (зокрема інституту страхових посередників) [4, с. 135-136]. Варто додати, що формування, функціонування і популяризація такої моделі, яка становить ще один важливий фактор ефективної роботи посередників, зробили б можливим ефективне існування сталого страхового ринку з суттєвою роллю на ньому страхового посередника.

Існують певні фактори, які треба ліквідувати для формування сталого страхового ринку за участі страхового посередника як його головного діяча. Так суттєве значення має недостатня розвиненість інфраструктури страхового ринку, зокрема його правове і нормативне забезпечення, мережа інформації, кредитно-фінансова система, навчання і підготовка кадрів, а також суттєве наукове обслуговування. Тож для формування сталого страхового ринку варто працювати над цими факторами. І тут визначальну роль покликаний зіграти страховий посередник, належний розвиток інфраструктури, приведення її до європейських і світових стандартів здатне забезпечити повну реалізацію економічних інтересів страховиків і страхувальників, а також страхових посередників. Крім того, це сприятиме координації дій усіх учасників страхового ринку, належне забезпечення інтересів кожного з них. Звідси випливає і його сталість.

У чинному Законі України «Про страхування» наголошується, що страховики можуть здійснювати страхову діяльність через страхових посередників (страхових агентів і страхових брокерів). Так страхові агенти – це громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика та виконують частину його страхової діяльності (укладання договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов'язаних із виплатами страхових сум і страхового відшкодування). Страхові агенти представляють страховика, діють у його інтересах, отримуючи за це комісійну винагороду на основі договору зі страховиком. Страхові брокери – це громадяни або юридичні особи, зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, котрі здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені, маючи доручення страхувальника або страховика. Праця страхових агентів і страхових брокерів має риси спільні та відмінні. Різний насамперед їхній юридичний статус. Якщо страховий агент є уповноваженим страховика, діє на основі агентської угоди, то страховий брокер – уповноважений страхувальника або страхової компанії, яка перестраховує ризики на базі взятих на себе зобов'язань. Брокер діє за дорученням клієнта, є незалежним від страховика або перестраховика, що є основною його відмінністю від агента. Ця незалежність брокера гарантує те, що він при виборі страхової компанії для свого клієнта буде керуватися винятково інтересами останнього.

Діяльність страхових брокерів і страхових агентів впливає на сталість страхового ринку. В Україні найпоширенішим є тип страхових агентів – фізичних осіб, які працюють у певній страховій компанії. Такі агенти обслуговують певну кількість клієнтів. Тобто ця робота є більш сталою. А брокер як незалежна особа постійно вивчає ринок, звертаючи увагу на зміни, які відбуваються, коливання ставок, розмірів страхового покриття, появу нових страхових продуктів. Також він орієнтується на зміни в законодавстві, які тим чи іншим способом впливають на бізнес клієнта. Відтак, брокер пропонує своєму клієнту ту страхову компанію, яка є найбільш сталою і вигідною для останнього. Так формується довіра

клієнта до брокера, що є дуже важливою умовою сталості страхового ринку. Водночас брокер в ідеалі чітко усвідомлює власну відповідальність перед ринком, тобто він не повинен знижувати ціни до неекономічного рівня. Адже фінансова стабільність страховиків – важлива умова існування сталого страхового ринку, що покриває інтереси всіх його учасників.

Роль страхового посередника у забезпеченні сталості страхового ринку посилюється специфікою функціонування ринкової економіки, в основі якої лежить господарська (підприємницька) діяльність із різними формами власності. Усе це формує сталий страховий ринок. У його функціонуванні зацікавлені як учасники, суб'єкти господарювання, так і держава. Сталість страхового ринку залежить і від такого фактору, як державне регулювання, котре спрямовується на забезпечення формування і розвитку ринку страхових послуг; створення умов для діяльності страховиків; недопущення на страховий ринок спекулятивних і фіктивних компаній; дотримання вимог законодавства.

Сучасні тенденції свідчать про те, що суттєво змінюється роль страхових посередників, зокрема, зростає її важливість у формуванні сталого страхового ринку. Відповідно, змінюються умови праці. Криза останніх років засвідчила негативні тенденції. Зокрема, використовуючи страхові компанії для виводу коштів у тіньову економіку, нові товариства часто провадили нечесну фінансову діяльність. Відтак, це зумовило збільшення кількості страховиків порівняно зі страховими брокерами. Позитивним моментом стало введення у дію «Правил співробітництва банків та страховиків, пов'язаного з кредитуванням» 2012 р., покликаних забезпечити прозорі, без дискримінації правила діяльності банків і страховиків, усіх учасників процесу страхування. Після посилення ролі страхових агентів і зменшення ролі страхових брокерів з огляду на меншу кількість останніх виникла певна дестабілізація страхового ринку. А введення названих вище правил змінило ситуацію на краще. Про це свідчать дані за 2008-2012 рр. на інформаційному порталі «Просто Банк»: число учасників реалізації страхових продуктів збільшилося з 13 тисяч до 29 тисяч одиниць. З 2008 р. страхові компанії починають шукати альтернативні шляхи продажу страхових продуктів, що викликало створення нових нестрахових посередників, таких, як супермаркети, комерційні поштові відділення, магазини побутової техніки, місця реєстрації транспортних засобів (окрім МРЕВ), магазини преси, туристичні брокери, медичні заклади тощо. Це свідчить про те, що ринок страхування модернізується і виходить на новий рівень свого розвитку. Загалом праця нестрахових посередників у портфелі страхових компаній становить 40-50 %, а профільні посередники складають близько 20 %. Страхові посередники посилюють свої позиції шляхом запровадження такого фактору, як інноваційні підходи. Зокрема, розвивається інтернет-страхування (он-лайн і офф-лайн), комп'ютерна телефонія, організація продажу страхових продуктів у системі MLM.

Важливим фактором стабілізації страхового ринку через посилення ролі страхових посередників є вимога до страхових брокерів зареєструватися у державному реєстрі Держфінпослуг. Проте тут недоліком є те, що нині в Україні ця реєстрація має формальний характер і не передбачає висунення чітких кваліфікаційних вимог до брокера, що не може формувати у клієнта почуття захищеності. Натомість процедура реєстрації повинна дати змогу контрольно-ревізійним органам і клієнтам моніторити ділові канали посередників і перевіряти їхню відповідність чітко визначеним критеріям. Це дасть змогу сформуванню категорію високопрофесійних страхових посередників.

Ще одним важливим фактором забезпечення стабільності страхового ринку та ефективної діяльності на ньому посередників є отримання компенсацій клієнтами за умови негативного виконання брокерами своїх зобов'язань. Тут мають переваги агенти, адже страхові компанії несуть повну фінансову відповідальність за їхні професійні дії. Таким чином в Україні необхідно розробити чіткий механізм надання фінансових гарантій страховими посередниками. Це є важливим у забезпеченні сталого розвитку страхового ринку. Цей механізм тільки починає формуватися. За статистикою, близько третини страхових полісів на страховому ринку України реалізують брокери, на що впливає можливість консультації при придбанні та допомога під час страхового випадку. Натомість агенти більшою мірою зацікавлені у максимальній кількості полісів, а потім клієнт відходить на другий план. Тому часто страхові агенти видають себе за страхових брокерів [2]. Таким чином, цей аспект теж має бути чітко врегульований. Проте нині брокери й брокери-агенти не гарантують клієнтам виплати у відшкодуванні при настанні страхового випадку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку

Для стабілізації страхового ринку з визначальною роллю на ньому страхових посередників важливим є удосконалити низку факторів, які впливають на роль страхових посередників. Зокрема, політика держави на основі достатньої кількості нормативних документів для роз'яснення дій брокера при суперечностях. Крім того, необхідно посилити довіру страхувальників до брокерів, що збільшить попит на їхні послуги. Відтак, необхідно прийняти положення для регулювання стосунків страхових брокерів і страхових компаній. Вагомим питанням є підвищення страхової культури населення. Для посилення фінансової надійності інституту страхування, забезпечення рівних умов для всіх його учасників необхідно удосконалити державне регулювання і розширити сферу застосування страхових послуг,

зокрема за рахунок розвитку страхового посередництва. Сприятиме забезпеченню стабілізації страхового ринку за участі страхових посередників і активне використання інвестиційного потенціалу учасників страхового ринку, визначення механізму контролю та особливостей його проведення, розвиток недержавного пенсійного і медичного страхування, інфраструктури страхового ринку. Необхідно формувати наукові школи, які б вивчали постійно страховий ринок і моніторили діяльність страхових посередників. Актуальним є удосконалення чинного і розробка нового нормативно-правового і методологічного забезпечення страхової діяльності. Для забезпечення сталого страхового ринку необхідно прийняти нормативно-правові акти з питань пенсійного страхування та страхування життя. Також удосконалити обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів через прийняття спеціального закону. Варто вдосконалити державне регулювання і нагляд за страховими посередниками згідно з Директивою 2002/92/ЄС «Про страхових посередників», сприяти роботі страхових посередників, спрощувати правила їхньої діяльності та запроваджувати вимоги до реєстрації страхових агентів і брокерів та нагляду за їх діяльністю. Актуальним питанням є внесення змін до Цивільного і Господарського кодексів України, Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про страхування», «Про недержавне пенсійне забезпечення» щодо удосконалення договірних відносин у сфері страхування. Особливе значення має захист прав страхувальників, зокрема формування альтернативного механізму розв'язання спорів на ринку страхових послуг (страховий омбудсмен).

Вирішення визначених завдань здатне посилити роль страхових посередників у забезпеченні сталого страхового ринку. Крім того, все це сприятиме тому, що зросте надійність системи страхування. Також відбуватиметься подальше зростання кількості договорів страхування, збільшаться розміри страхових виплат, а у результаті цього зросте обсяг фінансових ресурсів у системі страхування, більше громадян і юридичних осіб отримає якісний страховий захист.

Список літератури

1. Горбач, Л. М. Страхова справа: навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. [Текст] / Л. М. Горбач. – 2-е вид., випр. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.
2. Мних, М. В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика [Текст] / М. В. Мних – К.: Знання України, 2006. – 284 с.
3. Страхування: підручник / За редакцією д. екон. н., проф. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008. – 997 с.
4. Фурман, В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: автореф. дис... д-ра екон. наук / Фурман В. М. ; Держ. Установа «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». – К., 2006. – 36 с.

References

1. Gorbach, L. M. (2003). *The insurance business*. Kyiv : Kondor.
2. Mnyh, M. V. (2006). *Insurance in Ukraine: modern theory and practice*. Kyiv : Znannya.
3. Bazylevych, V. D. (2008). *The insurance*. Kyiv : Znannya.
4. Furman, V. M. (2006). *The insurance market in Ukraine: the problems of formation and strategy of development*. Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2016 р.